

Alternatiivsed ajalookäsitlused

Ajaloolaste ümarlaud

Tallinna Ülikoolis

■ 4. oktoobri pärastlõunal toimus Tallinna Ülikoolis ümarlaud “Alternatiivsed ajalookäsitlused”, kus avalikkuse ette astusid ajaloolane ja poliitik Mart Laar, Tallinna Ülikooli poliitikateooria professor Rein Ruutsoo, Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi direktor Magnus Ilmjärv ning Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituudi kultuuriteooria lektor Marek Tamm. Ümarlauda juhtis Tallinna Ülikooli rektor professor Rein Raud. Sageli ajakirjanduse veergudel sõna võtnud silmapaistvamad Eesti ajaloolased kutsuti kokku, et arutada ajaloo müttologiseerimisega kaasnevaid kitsaskohti, ajaloo kasutamist päevapoliitika instrumendina ja sellega kaasnevaid ohte.

Ümarlaua initsiaator Rein Raud ütles üritust kokku kutsudes: “Viimase poole aasta jooksul on ajakirjanduses palju arutletud erinevate Eesti ajalookäsitluste üle, välja on tulnud suur hulk sõlmpuntraid, mida nii ajaloolased kui ka muud asjahuvilised on üritanud lahti harutada. Korraldasime selle ürituse lootuses, et kui erinevate nägemuste esindajad saavad üksteisega näost näkku suheldes neid küsimusi arutada, on ehk võimalik leida ühine ja selgem keel, milles tulevikus neist segastest asjadest rääkida. On ju nii, et kunagi pole võimalik välja selgitada lõplikku ja vaidlustamatut ajaloolist tõde, küll aga saab hoolika uurimise ja vastastikuses austuses peetud arutelude kaudu vähendada ajalooliste valede hulka.”

Ümarlaud oli kavandatud toimuma Riho Pätsi nimelises auditooriumis, mis asub Tallinna Ülikooli uues õppehoones Uus-Sadama 5. Enne ürituse algust sai aga korraldajatele selgeks, et see auditoorium jääb nii suurele hulgale kohale tulnud kuulajatele ja pressiesindajatele kitsaks. Nii kasutati Mart Laari hilinemist, kes pikalt välisreisilt lennujaamast otse väitlusele tulles oli liiklusummistusse sattunud, et kolida ümber Tallinna auditooriumisse, mis on ülikooli suurim.

Kui ülikooli rektor Rein Raud oli ümarlauadiskussiooni sisse juhatanud, andis ta järgemööda sõna teistele esinejatele, et need saaksid oma ajaloolasekreedot ja ka ajaloo uurimise üldiseid tõekspidamisi tutvustada. Selgus, et ajakirjanduses üksteist korduvalt ja ägedalt rünnanud ajaloolaste põhiseisukohad on küllaltki lähedased, mis ei vaja mitte vastastikust ümberlukkamist, vaid pigem täiendamist ja täpsustamist. Päris objektiivset ajalugu ei saa keegi kirjutada. Kui aga keegi seda lubab, siis ta lihtsalt valetab, ütles Mart Laar. Siiski on olemas “protokoll-laused” ehk postulaadid, mida üldjuhul ei vaidlustata, täiendas teda Rein Ruutsoo. Küll aga võib toimunud sündmusi erinevalt interpreteerida. Unustada ei tohi ka seda, et terminitel ei ole ajaloos sageli kindlapiirilist tähendust. Nii näiteks võis omal ajal vastavalt vajadusele kulakuks kuulutada täiesti erineva taustaga inimesi. Marek Tamm juhtis tähelepanu sellele, et ei samastataks minevikku ja ajalugu. Magnus Ilmjärv arvas, et ajaloolastevahelise “arveteklaarimise” on esile kutsunud suures osas ajakirjanikud, kes ei tahagi aru saada ajaloo uurimisest kogu selle keerukuses, vaid otsivad odavat sensatsiooni, millega üldsuse tähelepanu köita. Mart Laar tõdes, et Magnus Ilmjärve on seoses “Hääletu alistumise” ilmunisega süüdistatud lausa kodumaa reetmises, samaväärset alternatiivset käsitlust ei ole aga keegi veel kirjutanud. Üldiselt jäigi kõlama kõikide esinejate ühine arvamus, et me vajame tegelikult hoopis rohkem erinevaid ajalookäsitlusi, mitte kokkuleppimist ühes ja ainuõiges. Senine praktika on paraku näidanud, et kui keegi oma põhjaliku uurimuse avaldab, siis püütakse seda ajakirjanduses üksikfaktide vaidlustamise teel lihtsalt maha teha, selle asemel, et omapoolse alternatiivse käsitlusega välja tulla. Eriti halb on olukord meie lähimineviku uurimisel. Näiteks puudub kaasaegne käsitlus 1905. aasta sündmustest,

Foto: P. Pillak

Vabadussõjast, 1924. aasta detsembrimässust jne. Muidugi on lähiminevik tundlik teema, mis võib mõneski ajaloo uurimist segavaid emotsioone tekitada.

Kui jutt läks ajaloo teaduse ja ajaloo pedagoogika vahekorrale, siis võrdles Marek Tamm viimast “kurejutuga”: lapsele öeldakse, et õe või venna tõi kurg, ega hakata talle pidama loengut füsioloogiast. Nii peavad kooliõpilased ikka teadma, et Jäälahing toimus Peipsi järve jääl 1242. aastal, kuigi viimasel ajal on ajaloolased selle sündmuse asetleidmise sellisel kujul kahtluse alla seadnud. Ka ajalooõpikuid koolide jaoks peaks olema palju rohkem, mis annaks nii õpetajatele kui ka õpilastele valikuvõimaluse. Kooliõpikuid koostades tuleb silmas pidada seda, et kahjuks ei võimalda programm ehk ainemaht kõige olulise põhjalikku käsitlust, vaid olulise hulgast tuleb valik teha. Osa olulisest peab paratamatult kooliõpikust välja jääma, see ei tähenda aga, et need sündmused, isikud ja faktid tahetakse teadlikult ja jäädavalt ajaloost kustutada. Hoopis teine asi on ajaloo politiseerimine, kui ajaloo teadust tahetakse rakendada tänaste poliitiliste eesmärkide teenistusse ja tehakse selektsiooni sellest lähtudes. Sellisel juhul ei ole enam tegemist mitte ajaloo, vaid ideoloogia või propagandaga.

Võib-olla mõnegi kuulaja poolt oodatud teravad vaidlused ja vastastikused süüdistused jäid ümarlaual kuulmata – üritus toimus akadeemilises õhkkonnas, kus kõikidel esinejatel jäi õigus oma arvamusele, mida teised halvustada ei püüdnudki. Vastastikune ajaloolastevaheline arveteklaarimine on pigem ajakirjanduse provotseeritud, et rahvale huvitavat vaatamängu pakkuda: üks ajaloolane tõmmatakse meedia tähelepanu keskpunkti, kus tema seisukohti esitatakse tihtipeale kontekstist välja kistuna ja utreeritult ning seejärel nõnda heidetakse need teiste ajaloolaste ette. Arvustajate arvamus jõuab sageli samal kom-

bel moonutatuna leheveergudele. Nii järgneb vastulööök vastulöögile, mis küll lehelugejale lõbu võib valmistada, kuid paneb ajaloolased gladiaatori rolli, kes ajakirjanduse areenil surmtõsist võitlust pidades – sellest sõltub ju paljuski nende edasine ühiskondlik aktsepteeritus – oma tõelisest missioonist eemale kistakse. Igal juhul peaksid ajaloolased igal viisil püüdlema kättesaamatu eesmärgi – “ajaloolise tõe” – väljaselgitamise poole. Tähtis on jääda ausaks iseenda vastu ja kasutada kõiki kättesaadavaid allikaid.

Tallinna Ülikooli korraldatud ümarlauda “Alternatiivsed ajalookäsitlused” võib pida igati heaks algatuseks, kus ajaloolased said akadeemilises õhkkonnas silmast silma väideldes avaldada oma seisukohti laiemale huviliste ringile ilma massimeedia tekitatud müra ja kärata.

Peep Pillak